

پنجابی درشن: دشا آتے دشا

(پنجابی سہیاچار، ساہت آتے چتتن دے حوالے نعل)

ہرچتن سنگھ بھاٹیا

تیجی وشو پنجابی کانفرنس نعل جڑے پر بندھکاں دے ذہن وچ پنجابی قوم
آتے درشن نعل جڑے کجھ سُلگھدے مثلے ہن۔ ایہہ مثلے نرسندیہ اکیویں
صدی وچ قوماں دی اُساری، پنجابی قوم آتے پنجابی درشن نعل جڑے ہوئے
ہن۔ اجو کے سنساریکرن دے مگھوٹے، جس وچ یورپ دے دیساں آتے
امریکہ دیاں انٹراشٹری کمپنیاں نے ائی لٹ مچائی ہوئی ہے، ایہہ مثلے
آتے مدعے ہور وی مہتو گریں کر گئے ہن۔ اجو کے دوز وچ سچ مچ
سنساریکرن دا مارو دینت وکھ۔ وکھ قوموں دی ہستی نوں مٹاؤن وچ تاں
لگیا ہی ہویا ہے، نعل دی نعل چکانچوندھ کرن والے تلسم ہیٹھ لگاتار
غریبی، بے روزگاری، ان پڑھتا آتے ہور انیک سہسیاواں ودھ سنگین روپ
اختیار کر رہیاں ہن۔ ایہہ مثلے سانجھی وراثت آتے پنجابی ورثے
دی امیر پرمپرا نعل جڑی پنجابی قوم دے وی ہن، سوچے مُلک دے وی
آتے تیجی دُنیاں دے غریب مُلکاں دے وی۔ ایہہ مثلے وکولترے روپ
وچ وچارے جان دے نعل۔ نعل اوس وڈیرے عالمی پونجیواد دے پرسنگ وچ
وی وچارے جان دی منگ کردے ہن، جس وچ سامراجواد دا پسارا ودھ
رہا ہے آتے ودھ رہی لٹ صدقہ امیری تے غریبی وچ نت دن فاصلہ
ودھدا جا رہا ہے۔ جیکر اک پاسے سامراجواد دیاں طاقتاں جاں عالمی
پونجیواد وٹوں سنساریکرن دی مٹھ اُساری جا رہی ہے تاں دوسرے پاسے
ہر چیتن تے چنتشیل ویکتی دا فرض ہے کہ اس سرمایداری وچاردھارا،
جو کہ پونجیواد دے وکاس دی ہی اک اوسٹھا ہے، دی اصلیت نوں سہجھیا
آتے نشر کیتا جاوے۔ پروفیسر رندھیر سنگھ دی اپنے مضمون ”کارل مارکس

دی واپسی“ وچ دھارنا ہے کہ ’پونجیوادی ڈھانچے دی لٹ‘ تے آدھارت
 ترک آج وی اتنا ہی کارز شیل ہے، جتنا مارکس دے سسین جھاو ائیویں
 صدی وچ سی جدوں مارکس نے اس دا وشلپشن کیتا سی۔ اصل وچ اجو کے
 سنساریکرن دے دوز وچ جدوں ساری دُنیاں پونجیواد دی ودھ جکڑ وچ
 آ چکی ہے تاں اس سسین ایہہ ترک ودھیرے کارز شیل ہے۔ ایہہ اوہ سچائی
 ہے جس نوں سرمانیداری وچاردھارا ہور وی دُھندلا رہی ہے۔ سنساریکرن دے
 سبزباگ دکھا کے اس دی سچائی نوں دُھندلا بنا رہی ہے۔“ مثلی دی صحیح
 سبجھ آتے ٹھیک دِشا وچ اگانھ سرکن لئی پہلی ضرورت ”قوم“ آتے ’
 ’درشن“ ورے سنکپیاں دے ارتھ۔ گھیریاں نوں سپشٹ کرن دی ہے۔
 + گھرگ د اڈواچک : ک ڈگ اک گت ۴ ج چوچ راڈگ کھ وچ قوم، قومی جاں اقوچ را توں
 جھاو ہے:

۱. ا پچرچ اوگ کھ پچرات ج دگ دقت ق پگ رچب ر بک رب بک م ج وی دی ک ت قٹھک ؛ قا
 پچ قپک، پچچ بوچ گ ک قاد می جت درگ کھ، می ر ب ج ڈک ج ا ق ب ڈگ وچ پچچ ؛ ڈگ ڈگ ق پچ ادک گ
 راک پ ر ڈگ گ اٹھک او : قا ج ادک بک ادک او اقوچ را۔

۲. قب؛ وی ک بک رب بک ج ا ق پچرچ اوگ کھ: وی ک ک اونگ ک اقوچ را
 کسے وشیش مُلک دے لوکاں، لوکاں دے اوس سموہ، جس دا سانجھا سہیاچار
 ہووے، نوں وی قوم دا ناں دے دتا جاندا ہے۔ سانجھا علاقہ، سانجھیاں
 پدارتھک حالتاں، سانجھی جھاشا آتے سانجھا سہیاچار جاں سانجھی منوبتتر اصل
 وچ اوہ بُنیادی سوتر ہن، جھڑے قوم دے سنکپ دی اُساری کردے ہن۔

درشن انگریزی پدِ فلسفی دا سمانارتھی ہے آتے اس لئی فلسفہ، فلسفی
 آد لفظ تاں پرجلت ہن ہی نعل ہی نعل اس نوں تت گیان : ودیا،
 شاشتر، دارشَنک سدھانت، دارشَنک پرنالی، جیون درشن آتے سُچجّا جیون بتیت
 کرن سنبندھی سدھانت آد ارتھاں وچ وی ورتیا جاندا ہے۔ سچ آتے سبیاپ
 دا ادھیئین کرن والے گیان نوں وی درشن دا ناں دتا جاندا ہے۔ سی

جہرت ربی کھ شبد پراچن گریک دے شبد سی جہرت ربی جق وچوں نکلیا ہے جس دا
 ارخہ سیانپ جاں وویک نعل پیار ہے۔ اگوں سی جہرت ربی جق وچ دو شبد
 بی جہرت : گجک اد، رگ ہرڈگ اتے چھرب بی جق : رجت درخ دا میل شامل ہے۔
 فلسفی آپنے مُدھ اتے اتہاس دوران آپنا سروکار چنگی جیون جانج،
 وستاں دی اصلیت تے سجا دی ٹھیک پچھان، پرمائک گیان دے سجا دی
 پچھان اتے ترک دے ٹھیک نیماں دی پچھان نعل وی جوڑدی رہی ہے۔ اس وچ
 سندھ نہیں کہ درشن دیاں ودھیرے پرجاشاواں وادی پرکرتی دیاں دھارنی
 ہن۔ ایہہ وی سُنن نوں ملدا ہے کہ دارشناں وانگ درشن دیاں پرجاشاواں
 دی جھن-جھن ہن۔ سب توں سنکھپ پرجاشا مطابق اس نوں ”چتن سنبندھی
 چتن“ دا نام وی دتا جاندا ہے۔

مارکس نے سنسار نوں بدلن دے کون توں کیتی گئی ویاکھیا نوں درشن
 دا ناں دے کے اس دی پرجاشا نوناکلابی دشا ول موڑ دتا۔ اوس
 نے پدارتھ اتے چیتنا وچکارے رشتے دے پرشن نوں درشن ساشر دے بُنیادی
 سوال دا ناں دتا۔ اس بندو تک اپڑے کجھ سوالاں دا پیدا ہونا
 سجاوک ہے : پنجابی قوم دا درشن ہوند دے عام نیماں، منکھھی چتن اتے
 گیان دے عمل بارے کس طرح دے وچار رکھدا ہے؟ ایہہ ہوند نعل سوچ
 دے، پدارتھ نعل چیتنا دے سنبندھ دے سوالاں نوں کیویں نجھدا ہے؟ اس
 دا سنسار نظریہ پدارتھوادی رہا ہے جاں وچاروادی؟ اس ولوں پیش یھارتھ
 دا سموچا درش کتھوں تک ودھیپوروک اتے وچارشیل ہے؟ اسنے یھارتھ
 دی اصل اتے بُنیادی پرکرتی نوں کج پرجاشا کیتا ہے؟ اس نے گیان
 دی قیمت، سیواں، سروت، پرکرتی اتے پرمائکتا دے سوالاں نعل کج نجھیا
 ہے؟ اتے سنسار پدھر اُپر پیدا ہوئے چتن جاں گیان دے کتھ-کتھ کھیتراں
 سنبندھی پیدا ہوئی سبجھ دے بارے کس پرکار دا چتن سرجیا ہے؟

پنجابی قوم دے درشن دی گل اس دی ورتمان سھتی توں ہی آرنج کرنی
 اچت ہے۔ اس سھتی نوں اتیت اتے جھوکھ دی دونداتھکتا نعل جوڑ دے

ویکھیاں ساری سہتی نگرے ساہنے آ جاوے گی۔ ورتمان سمیں پنجابی قوم
 سنسار ویاپی ورتارے دا بھاگ بنن اتے اپنے امیر ورثے تے قدرال-قیمتیاں
 نون تباہ ہون تون بجاؤن دے تناؤ (دوند) ادھین وچر رہی ہے۔ وگیا نک
 چیتنا اتے پرمپرا گت سوچ جویں آپس وچ اُلجھے ہوئے ہن۔ کھیتی باڑی اُپر
 آدھارت سماج، ذات-پات، ان پڑھتا، غریبی، بھرتشاچار، پرائی، ویلا ویا چنگی
 اتے اتارک نون تارک اتے اگرگامی کہن والی پرمپرا گت سوچ ساڈے
 اجو کے سماج ویاں حقیقتاں ہن۔ جگیرو رچیاں اتے دھیمی تے سست
 چاے چل رہے اس سماج اُپر سنساریکرن دا ایسا زبردست حملہ ہویا
 ہے، جس نے سوچی سہتی دے سروپ نون ہی اجیو غریب بنا دتا ہے۔
 سوچنا تکنیک، موبائیل فون، انٹرنیٹ اتے کارپوریٹ میڈیئے نے سوچے
 سنسار نون سنگوڑ دتا ہے۔ سچائی، رہس، رمانس اتے منڈی دے پردیاں
 پیٹھ چھپ گئی ہے۔ نرسندیہ، بجلئی سسٹم تے سندال دے سوچے پرجھاو
 نے ساڈے بند سھیاچار نون کھلے سروپ وچ بدل دتا ہے۔ ساڈے رچھیویاں،
 منورتحاں، رشتیاں، عاداتاں، نیتکتا، خوراک، پہراوے ارتھات سوچی جیون
 شیلی نون اس پرکریا نے اپنے پرجھاو پیٹھ لیاندا ہے۔ دکھ دی پدھر
 اُپر دیکھئے تاں اس بدلاو دا سروپ ہاں-پکھی پرتیت ہندا ہے پرننتو
 گہن پدھر اُپر اس پرکریا نے امیر تے غریب وچاے پاڑے وچ
 واڈھا کیتا ہے۔ ایہہ سامراجی طاقتاں وٹوں کیتا جا رہا اجیہا سھیاچارک
 حملہ ہے، جس نے پنجابی کسی سوچے بھارتی سھیاچار، جیون شیلی، ورثے
 اتے رہی-بھنی دی ہوند دے برقرار رہن اُپر ہی سو آلیا نشان لا دتا
 ہے۔

اجوکی سہتی وچ پنجابی منگھ گیان-وہونی جانکاری تے دوردرشتتا وہونے
 گیان دے رستے اُپر چل رہا ہے۔ ساڈے پورے مل-پر بندھ وچ گراوٹ
 جاں نگھار ویاپیا دکھائی دیندا ہے۔ مایا پنجابی سماج دا رب بن گئی
 ہے اتے کرت-سھیاچار دے الٹ پرجیوی سھیاچار پنجابیاں دی جیون شیلی

دا حصہ بن رہا ہے۔ بھرشٹ، انیتک آتے ایوگ ڈھنگ طریقیاں نعل
 مایا دے انبار لاؤن دی انی لالسا اسے پرچیوی سہیاچار دا حصہ
 ہے۔ پیداوار، مقابلے، کھپت آتے منڈی نے کھپتکاری سہیاچار نوں جنم
 دتا ہے۔ اس سہتی وچ جے سنسار دا منڈیکرن ہویا ہے تاں نعل ہی
 نعل منگھتا دا وپاریکرن وی ہویا ہے۔ پرسپر سہیوگ دی تھال گل-وڈھ
 مقابلے نے لے لئی ہے۔ بجلنی مادھیاں نے دلکش آتے بازارو قسم
 دے پرچار دے زھینے وستواں پرتی اسیم لالسا آتے خبط نوں جنم دتا
 ہے۔ ہر شے دا منڈیکرن جاں وپاریکرن ہو گیا ہے آتے وپار پرچار توں
 بناں ہو ہی نہیں سکدا۔ اس پرچار دا سبج توں وڈا مادھیم ہے ٹی.وی.
 آتے اوس دے جھن-جھن چینل۔ ٹی.وی. پاس تصویر آتے آواز دے زھینے
 موہ لین آتے ایھوں تک کہ اٹھا کر دین دی اتھاہ سہرٹھا ہے۔ اس
 پچھے کم کردی دھر دی کوئی مانوی چنتا نہیں، مایا کماؤنی (منافع)
 ہی مکھ دھرم ہے۔ اس دھرم دی پورتی لئی اندھوشواس پھیلوئے، بھرم
 جھلیکھے پاؤنا، سہیاچارک قیمتاں دی دُور توں کرنا، بچیاں دی معصومیت
 آتے عورت دے ننگیز دی ورتوں کرنا، دیاں بھاونواں نوں بھٹکاؤنا۔ اُکساؤنا
 آتے ایھوں تک کہ وردھ، مقابلے تے نفرت نوں اوچیتن تک اتار
 دینا، سبج کبجے جائز سہجیا جاندا ہے۔ اشتہار بازی نے غلط/ٹھیک، سچائی/
 دھند آتے سوچنا/پرمانگ گیان وچالے خوب رول گھچول مچایا ہویا ہے۔
 پنجابی قوم جاں مکھ دسدے دھراتل اُپر چوکھا خوش حال ہویا جاپدا ہے
 آتے اوس دے جیون-ستر نوں وی پہلاں نالوں بیہتر بناؤن دا دعوہ کرن
 والے ٹی.وی. چینل ہن، دور-دراڑے رابطہ پیدا کرن لئی ٹیلیچون، انٹرنیٹ
 تے ای-میل دی سُدھا ہے۔ ذمہ واری دے نالوں کھلھ دا ودھیرے احساس
 ہے آتے جسم دی بھگنا نوں وقتی طور تے سنتشٹ کرن جاں ودھاؤن
 والے انیکاں مسنوں طریقے ہن۔ پرتو ایہہ تاں دسدی سطح ہے۔ اندرونی
 دھراتل اُپر رشتیاں تے نیتکتا دے وپاریکرن نے سبج اچھا نہیں

رہن دتا۔ اس سب کچھ لئی پنجابیاں نوں سداچارک قیمتاں اتے سماجک
مُلّان دی وڈی قیمت ادا کرنی پئی ہے۔

قومانتري پدھر اُپر جیکر سوچنا تکنیک دے وکاس نعل سہیاچاراں دا آپسی

فاصلہ گھٹیا ہے تاں نعل دی نعل نقل کرن اتے پچھم نوں ہی پرمانگ

منن دی رچی نے وی زور پھڑیا ہے۔ نوین پیڑھی فلہاں، نائکاں اتے

اشتہاراں دے پرجاو پیڈھ آپنی ماں-بولی توں مگھ موڑ پنگلش (ہندی

+ انگلش) اتے پنگلش (پنجابی + انگلش) دی ورتوں نوں مان-متا سمجھدی

ہے۔ وستاں دی وادھو پورقی، اشتہاراں، کام-ا کساؤ فلہاں، نائکاں نے

اسیم لالسا نوں جنم دتا ہے۔ سادھناں دی گھاٹ اتے وستاں دی وادھو

پورقی دی اچھا وچوں کس پرکار دا مانوی ہار جنم لے سکدا ہے؟

پیدا ہوئے مُلّان وچ تکڑمبازی، فریب، دغے، دوہرے-مُلّان، دوہریاں وفاداریاں،

رشوتخوری اتے ٹھگی ٹھوری نوں ودھیرے مہتو پراپت ہے۔ ایہہ تنکالوادی

جیون-شیلی ہے۔ وپاریکرن دی برقی تہت ویکتی، رشتے، جسم، ویاہ، تیوہار

اتے کائک رشتے سب وچ بندے جا رہے ہن۔ ہر ویکتی دی سوچ

اُپر مایا دا غلبہ ہے۔ گل-وڈھ مُقابلے اتے بھرشٹاچار دے زمانے وچ

اسفلتا دی سہجاونا تاں ودھی ہی ہے، نعل دی نعل اُدیش پورقی دے راہ

وچلیاں رُکاوٹاں نے وشاد نوں جنم دتا ہے۔ گل کسی منڈیکرن اتے

کھپتکاری سہیاچار دے اس یگ وچ پنجابی قوم اتے اوسدے سہیاچار دے

ہر ویروے اُپر تڑک-بھڑک، تھرتھراہٹ، سنسنی، اُتیجنا اتے جھرناہٹ دا سنگھنا

لیپ دکھائی دیندا ہے۔

پنجابی قوم اتے اوسدے سہیاچار اُپر، جھن-جھن دباواں کارن واپر رہیاں

ایہناں تبدیلیاں ول اشارہ کرن دا ارتخ ایہہ ہرگز نہیں کہ اسیں ہر

پرکار دی تبدیلی جاں بدلاو دے ورودھی ہاں۔ مسئلہ سادھناں دی بھلتا

دا نہیں، اوناں دی ونڈ دا ہے۔ اس اساویں ونڈ صدقہ پیدا ہوئی مگھ

مارو پرنالی، اُتیجت پشو برتیاں جاں امانویکرن دی پرکریا دی پرکرتی

پچھانن دا ہے۔ نعل دی نعل اس دا ارٹھ ایہہ وی ہرگز نہیں کہ اسیں
 پنجابی سہیاچار دے ورثے وچ جو کجھ پراپت ہے اوس نوں آدرشیا
 کے پیش کرنا چاہندے ہاں۔ نرسندیہ اوس وچ وی بہت کجھ ترکہیتنا،
 ہنیربرتی، دھارمک تاسب، کرم کانڈی-سہیاچار، ان پڑھتا، کٹھتا، پچھڑیپن، فرقو
 جنون، الاکاواد آتے خدغرضی، جاتیواد دی بُنیاد اُپر کھڑا ہے۔ اصلیت،
 ترکشیلتا آتے وگیانک چیتنا توں فاصلہ تھاپ اسیں نوینتم کھوجاں وچوں
 پراتن دی بھال وچ اُجھے ہوئے ہاں، اسیں گلاں روحانیت دیاں کردے ہاں
 آتے مصروف ہاں ات مادہ پرکرتی دیاں چینراں-وستاں دی ورتوں وچ۔ مُسئلہ
 اک پاسے اتارکلتا دی بُنیاد اُپر اُسری سہتی توں بچاء دا وی
 ہے آتے بدلاو دی پرکرتی پچھان دا وی۔ ساڈا مچوت دا مان اتہاس دی
 سوچھی وچوں پیدا ہونا چاہیدا ہے آتے بدلاو دی مول پرکرتی دا ورودھ
 تارکک برتی آتے وگیانک پھنچ اُپر۔
 پنجابی قوم آتے اوسدے درشن دا آدرش منڈی دیاں قیمتاں نہیں بلکہ
 اندھوشواساں، ذاتاں، قوماں، جماعتاں آتے بھرماں توں مُکت آپسی بھائیچارے
 تے بھراتریجاو دی تند وچ بچھے ایسے منگھ دی سرچنا دا ہونا چاہیدا
 ہے جس وچ منگھ خود نوں منگھ دی اولاد محسوس کرے، اوس دی مکمل
 وچندھتا مانوی نسل دے جیون دی خوش حالی نعل ہووے آتے اوس دے فیصلے
 جگیرو رچیاں جاں مُنافی وچوں نہیں مانوی سروکاراں جاں چنتاواں وچوں
 آپنی ہوند گریہ کرن۔ اس سُننے دی پورتی لئی ساڈے آپنے ورثے جاں
 اتیت پرتی کس پرکار دا روائیاں ہووے؟ ایہہ وچارنیوگ مسئلہ ہے۔
 ورثے پرتی گوڑو دی بھاونہ جاں اوسدا گن-گان اک چینر ہے آتے
 اوسدا وگیانک ادھیبین اصلوں وکھری گل۔ کئی واری ساڈی گوڑو جاں گن-گان
 دی بھاونہ رُماچک موہ دی حد تک پھیل جاندی ہے۔ بہتی وار ساڈے
 لوک ساہت دے اکتیریکن، اوس وچ پیش اچھاواں، قدراں-قیمتاں آتے رُہ-ریتاں
 آد نوں ادھین دا وستو بناؤن سمیں اجیہا ہی واپردا ہے۔ ارتھت ساڈیاں

آدرشیکرن آتے رُماچک موہ دیاں بھاونواں ا گر جھومسی وِچ آ جاندیاں ہن
 آتے ادھین-کارج ایہناں بھاونواں دے پیٹھ ہی دم توڑ جاندا ہے۔ ساہت
 پرتی ڈونگھا لگاؤ ہونا اک گل ہے آتے اِسدی پیشکاری سمیں رومانی
 وِگ آتے ایسے اُلھار ترسیویں دے وِہن وِچ وہ جانا دوسری گل۔
 ایہہ ساہت کس حد تک بھاو-ورچن دا کارج نہجاؤندا ہے آتے اِس وِچ
 کنیاں کُ سمیں دیاں ہائی جاں وِروہی سمبھاونواں موجود ہن، ایہہ
 اِس پرتی بُنیادی تارکک سوال بننا چاہیدا ہے۔ ساڈے ورثے وِچ بھت
 سارے جیونت، لوک-مگھ، پرگتیشیل، یُگ-انوکول آتے پنجابی سماج لئی مول
 مہتو رکھدے مِل موجود ہن۔ مثال وجوں ”بار پرائے بیسن“ نوں
 موت توں وی ماڑا دستا، سچ دی بھال تے سچ اچار نوں مانویں ہوند
 تے آچرن دا آدرش دستا، ایک پتا ایکس کے ہم بارک راہیں ساری مُنگھتا
 نوں اک سوتر وِچ پرونا، کرماں دی تھال کرت دے مہتو نوں درڑھ
 کرنا، سَنیکت سبھیاچار دیاں سمبھاونواں نوں ساکار کرنا، سہہودوں آتے
 سَنواد دے مہتو نوں اُگھاڑنا، حاکم ورگ دی لٹ-کھسٹ دا دلیری
 نعل وِروہ کرنا، براہہوادی کرم کانڈ نوں بھنڈنا، محنت کش آتے سماجک
 انیا دے شکار دی نہ صرف دھر بننا بلکہ لُئیرے ورگ نوں پوری جُرات
 نعل ونگارنا آد۔ نعل دی نعل اِس وِچ بھت ساریاں مٹھال، بھرانٹیاں
 آتے نکارنیوگ/ویلا وِہا چکے تے وی موجود ہن۔ لوڑ گریاہی آتے
 صوفی کاو دے پرسنگ وِچ اِس دے دھارمک کوڈ نوں پچھانن آتے اوس
 دیاں سیاواں دے اندروار وِچرے اِس دی ویاکھیا تے مُلائن کرن
 دی ہے۔ اصل وِچ کسے ورتارے نوں محض پوجا دی وسط سبھ بیٹھن آتے
 اوسدیاں اتہاسک سیاواں پرتی اکھال مُند لین وِچوں ہی سارے سنکٹ جنم دے
 آتے وگسدے ہن۔ ورثے نوں نہ اچیا-آدرشیا کے مسئلہ حل ہندا
 ہے آتے نہ اِس پرتی کرڑائی بھری تے کھنڈنکاری رچی اپنا کے۔ جتھے
 پہلی رچی ورثے وِچوں ورتہان دیاں تمام گنجھال تے مثلیاں دے

حَلّ تلاش دی ہے، اوتھے دوسری اس نون مولوں ہی رڈ-نکار کے رکھ دیندی ہے۔ اک ہور رُجھان ورثے نعل سنبندھت وکھ-وکھ پرکرتی دے دھارنی گرنھال وچ اپنی سہوچی سیانپ نون خور کے اوس نون سربکالی مہتو دے دھارنی سدھ کرن نعل سنبندھت ہے۔ ایہہ اک وکھری طرح دا مولواد ہے جسدا شکار پنجابی قوم دے دانشور ہو رہے ہن۔

پنجابی قوم دے درشن دی ٹھیک پچھان لئی اس دے دانشوراں ولوں کیتے ساہت چنتن دے پرسنگ نون اُجھارنا وی انوچت نہیں جاں ایہہ کریئے کہ پنجابی ساہت چنتن نون سروت-سامگری وجوں گریہ کر کے وی پنجابی قوم دے درشن سنبندھی کجھ سوتر-نتارے جا سکدے ہن۔ شروع وچ ورثے پرتی اُچھاوکتا دی حد تک پھیلی سدجھادی رچی جاں رومانی ویک تہت پنجابی چنتکاں نے پنجابی چنتن دے مُڈھ نون ات پراچین دسیا۔ ورثے پرتی سدجھادی رچی، کھنڈنکاری برتی، پرکھ دے پیمانیاں تے اتہاسک درشنی دی گھاٹ آتے ویکتی پوجا دی جھاونی نے پنجابی چنتن دے مُڈھ دے مثلی نون خاصہ اُجھاء کے رکھ دتا۔ اصل وچ پنجابی ساہت چنتن پاس آپنا کاو شاشتر نہیں سی آتے اسنے آپنا سفر وشیش اتہاسک پرسہتیاں آتے اونان دے پرتیکرم وجوں ویہویں صدی دے دوجے دہاکے وچ ورثے دی سنجال آتے اوسدی گوروتا نون اُجا گر کرن توں کیتا سی۔ سیکھوں توں پوروے چنتن دی دکھ پر جھاوادی، پرسنساوادی، کاوک، جھاوک، حوصلہ افزائی بھرپور آتے دھارمک ادھیاتمک سی پرتتو گہن دھراتل اُپر اس دیاں جڑھا سامراجی غلامی خلاف پینتہریازی نعل وی جڑیاں ہونیاں سن؛ جنہاں نون پنجابی چنتک نہ پچھان سکے۔ آزادی اُپرنت مسئلہ اُچھاوکتا دا تیاگ کر کے اوس سنسار درشن، وگیانک درشٹیکون، بودھکتا تے ترکشیتا نون اپناون دا بیجا جس دے ادھار اُپر لوکائی دی مانسکتا نون انقلابی دشا ول موڑیا جا سکے۔ ایٹھے وی ورثے پرتی اکو سسین کھور تے کٹ جھاوی پھنچ آتے لوڑوں ودھ اُداروادی رچی نے مدھکالین تے آدھونک ساہت

پرتی کوئی ٹھوس رائے نہ بن دتی۔ آپنیاں گل خوبیاں دے باوجود ستویں
 دہائے توں پچھسی چنتن ہی ساڈے لئی پرمانگ بن گیا اتے آپنے پُرائے
 تے نویں ساہت وچوں پرکھ دے پیمانے ٹولن نالوں اسان اچھے بدیسی
 گیان نوں آپنا اکلوتا آسرا بنا لیا۔ پنجابی چنتک نے سرجک، رچنا کار
 جاں سنواد۔ کرتا بن نالوں پرستت۔ کرتا وجوں آپنی جھومکا نوں سویکار
 کر لیا۔ ہولی۔ ہولی چوطرفی نگہرے ماحول نے سہوچی پنجابی اکادمک سنویدنا
 وچ وی نگہارے آندا۔ منڈی دیاں لوڑاں مطابق گیان دا وی وستو کرن
 ہو گیا۔ ایسے لئی اجوے یگ وچ اس نوں آرتھک ہتیاں اتے غرضان
 دی پورتی لئی اک سادھن وجوں استعمال کیتا جا رہا ہے۔ ادھین۔ ودھی
 نوں ورودھی پرکرتی ولے پاٹھال نوں پرمانگ سدھ کرن لئی نرنتر ترؤدے۔ مروڑدے
 رہا اتے سہناں نوں خوش کرن لئی آپنے پرتیاناں نوں حدوں۔ ودھ لچکیلا
 بنا لینا وی اسے برتی دا حصہ ہن۔ پنجابی ساہت دی ولکھتتا دی
 پچھان لئی مانگوویں سدھانتاں دی مشینی ورتوں نالوں وہاری کارج وچ رچھے
 رہا اتے پاٹھال دے منھن تھائیں سدھانتکرنی ول، اوچیتن دی گیان نعل
 بھری۔ پوری امیری دے آسرے، رجوا کرنا ودھیرے واجب طریقہ ہے۔ تیکھن پرکھن
 وی پرمانگ گیان دے رکھلے جا سکدا ہے۔ گنجیر ودیک سنواد ودیک
 سہیاچار وچوں ہی پیدا ہو سکدا ہے، جس نوں دم توڑن توں بچاؤنا چاہیدا
 ہے۔

سنکھپ وچ پنجابی قوم اتے اوسدے درشن دی پچھان لئی پہلی لوڑ رمانی
 اتے اُھار برتی دا تیاگ کرے سہوچے پنجابی ورتاریاں دے ہر پکھ
 اتے جھاگ / وچھاگ نوں وستوپرک طریقے نعل گھوکھن۔ پرکھن دی ہے۔ سانوں آپنے
 ورثے پرتی وی وگیانک اتے وستوپرک پہنچ اپنا کے اسدے اتہاسک
 مہتو نوں سہجھنا اتے اسدی ورتیمان سار تھکتا نوں اُجا گر کرنا بندا
 ہے۔ پچھسی چنتن نعل ساڈا رشتہ بودھک غلامی دا نہیں، برابری دا ہونا
 چاہیدا ہے۔ بودھک ماحول اتے محاورے نوں سرجن لئی اتے بودھک وکاس

لہی ”انواد“ مہتوپورن بھومکا اداء کر سکدے ہن۔ پنجابی قوم دا درشن
سُتنتر، بھارتی اُتے سامراجواد دے پرسنگ وچ وچارے جان دی منگ کردا
ہے۔ مضمون دا انت میں پروفیسر رندھیر سنگھ ہوراں دی ہی چیتاؤنی نعل
کرنا چاہوندا ہے کہ ”آج دے سنساریکرن دے نتیجے اُوس سنساریکرن توں
وکھڑے نہیں ہو سکدے، جنہاں توں بچن لہی ساڈے لوکاں نے ۱۹۴۷ تک
سخت جدوجہد کیتی سی۔ آج ایہہ سٹے سگوں زیادہ بھیانک ہو سکدے
ہن۔“ پنجابی قوم نوں ایہناں نتیجیاں نوں سبجھنا، وچارنا اُتے اس
سنکٹ توں مُکٹی دا بودھک وہاری اُتے چرسٹھائی حلّ تلاش کرنا چاہیدا
ہے۔